

Tilburg University

[Review of the book F.H. Jacobi, Gesamtausgabe. Reihe I Band 9: Briefwechsel Januar 1791 bis Mai 1792, Walter Jaeschke und Rebecca Paimann (Hrsg.), 2015 and of the book F.H. Jacobi, Gesamtausgabe. Reihe I Band 10: Briefwechsel Juni 1792 bis September 1794. Nachtrag zum Briefwechsel 1769-1789, Walter Jaeschke und Rebecca Paimann (Hrsg.), 2015]

Jonkers, Peter

Published in:
Tijdschrift voor Filosofie

Publication date:
2017

Document Version
Peer reviewed version

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Jonkers, P. (2017). [Review of the book F.H. Jacobi, Gesamtausgabe. Reihe I Band 9: Briefwechsel Januar 1791 bis Mai 1792, Walter Jaeschke und Rebecca Paimann (Hrsg.), 2015 and of the book F.H. Jacobi, Gesamtausgabe. Reihe I Band 10: Briefwechsel Juni 1792 bis September 1794. Nachtrag zum Briefwechsel 1769-1789, Walter Jaeschke und Rebecca Paimann (Hrsg.), 2015]. *Tijdschrift voor Filosofie*, 153-155.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

F.H. Jacobi, *Gesamtausgabe. Reihe I Band 9: Briefwechsel Januar 1791 bis Mai 1792. Herausgegeben von Walter Jaeschke und Rebecca Paimann*. Suttgart-Bad Cannstatt, Frommann-Holzboog, 2015, XXXIV-352 S.

F.H. Jacobi, *Gesamtausgabe. Reihe I Band 10: Briefwechsel Juni 1792 bis September 1794. Nachtrag zum Briefwechsel 1769-1789. Herausgegeben von Walter Jaeschke und Rebecca Paimann*. Suttgart-Bad Cannstatt, Frommann-Holzboog, 2015, XLIX-418 S.

De negende en tiende band van de kritische briefuitgave van Jacobi beslaan een periode van respectievelijk bijna anderhalf en ruim twee jaar (in band 10 zijn er bovendien een aantal onlangs terugevonden brieven uit de periode 1769-1789 opgenomen). De in de band 9 gepubliceerde brieven zijn geschreven in een periode van Jacobi's leven, waarin hij vooral literair productief was en de naweën van de Franse revolutie en de gevolgen daarvan op wetgevend gebied intellectueel probeerde te verwerken. Hij neemt zich voor zijn visie op deze omwenteling kenbaar te maken door middel van de publicatie van een *Bruchstück eines Briefes an Johann Franz Laharpe Mitglied der fanszösischen Akademie*, maar ziet bij nader inzien af van dit plan (uiteindelijk zal dit brieffragment pas in 1816 in de tweede band van zijn werkuitgave verschijnen). Ook het plan om zijn verhandeling *An Erhard O*, samen met twee andere geschriften in het najaar van 1791 als boek te publiceren laat hij uiteindelijk varen; deze verhandeling zal in 1792 verschijnen als bijlage bij de volledig herwerkte en sterk uitgebreide tweede uitgave van zijn roman *Allwill*. In dezelfde periode (november/december 1791) schrijft Jacobi een belangrijke brief aan Matthias Claudius over het geheel van Kants filosofie (*Epistel über die Kantische Philosophie*), waarin hij naar alle waarschijnlijkheid stukken uit zijn (niet gepubliceerde) verhandeling *Über die Wahrheit* verwerkt. Deze brief is voor het eerst gepubliceerd in de tweede band van deze *Gesamtausgabe* (*JWA II*, 123-161). Dankzij de publicatie van Jacobi's correspondentie uit deze periode wordt de lezer geïnformeerd over het verloop van deze publicatieplannen.

Een ander belangrijk thema van Jacobi's correspondentie uit deze periode is dat hij vriendschap sluit met Friedrich Leopold Graf zu Stolberg-Stolberg, met wie hij al enkele jaren had gecorrespondeerd. Samen met zijn vrouw en zoon was Stolberg in de zomer van 1791 begonnen aan een (anderhalf jaar durende) reis vanuit het noorden van Duitsland naar Italië, en onderweg verblijft hij enkele weken bij Jacobi in Pempelfort (tegenwoordig een wijk van Düsseldorf). Tijdens dit verblijf vat Jacobi het plan op om zijn zorgenkind Georg Arnold met Stolberg mee op reis naar Italië te laten gaan, hetgeen ook feitelijk gebeurt. Als Jacobi enkele dagen na het vertrek van het reisgezelschap de eerste brief van zijn zoon ontvangt, waarin hij over het verloop en de eerste indrukken van zijn reis bericht, komt hij in toenemende mate onder de indruk van Georg Arnolds geestelijke ontwikkeling en van zijn schrijftalent. De brieven van Georg Arnold uit Zuid-Duitsland, Zwitserland en Italië vormen het thematische zwaarte- en hoogtepunt van deze band. Zij worden al in 1796 gepubliceerd, twee decennia eerder dan de publicatie van Goethes *Italienische Reise*.

De brieven van Georg Arnold uit Italië aan zijn vader en andere familieleden vormen ook een belangrijk onderdeel van het begin van de tiende band van Jacobi's correspondentie. In de periode daarna (d.w.z. vanaf begin 1794) verandert echter de toon en inhoud van de correspondentie tussen vader en zoon: Jacobi maakt zich grote zorgen over de gevolgen van de oprukkende Franse troepen voor zijn persoonlijk leven (o.a. hij is niet meer in staat om te reizen, en kan evenmin vrienden en bekenden bij hem thuis in Pempelfort ontvangen) en zakelijke activiteiten (zijn in Vaals [Nederlands Limburg] en Aken geïnvesteerd vermogen komt in gevaar door de Franse bezetting van de linker Rijnsoever en de daarmee gepaard gaande plunderingen en gedwongen belastingen). Wanneer Jacobi eind januari 1793 verneemt dat de Franse koning Lodewijk XVI is terechtgesteld,

is in zijn ogen alle hoop op een vreedzaam vergelijk met de revolutionairen verloren. Zijn pessimisme wordt nog versterkt door zijn teleurstellende ervaringen met leden van de Franse adel, die naar Duitsland uitgeweken zijn, evenals door de houding van de vorstenhuizen die tegen de Franse troepen strijden. Uiteindelijk zal Jacobi eind september 1794 samen met zijn familie zijn geliefde Pempelfort moeten verlaten en naar Hamburg trekken. Het definitieve einde van Jacobi's verblijf in Pempelfort vormt ook het slot van deze tiende band van zijn correspondentie.

Ondanks al deze politiek-militaire strubbelingen vindt Jacobi toch de nodige rust om zijn roman *Woldemar*, waarvan de eerste editie in 1779 verschenen was, volledig te herwerken door er uitgebreide filosofische passages aan toe te voegen. Hij draagt deze nieuwe uitgave op aan Goethe, maar deze reageert daar in een brief aan Jacobi nogal koeltjes op; met zijn ridiculisering van de eerste editie van *Woldemar* had Goethe al laten merken, dat hij Jacobi's literaire kwaliteiten niet bijzonder hoog inschatte. Met de publicatie van *Woldemar* komt ook een eerste breuklijn in Jacobi's vriendschap met Stolberg en diens vrouw aan de oppervlakte, hoewel deze vriendschap blijkens de correspondentie uit band 9 nog zo innig had geleken. Hun steeds scherper wordende meningsverschil, dat in 1800 tot een definitieve breuk zou leiden, ging om Jacobi's waardering voor en Stolbergs afwijzing van de antieke deugdenleer. Volgens laatstgenoemde zou deze deugdenleer er alleen op uit zijn het eigenbelang en aardse voordelen te dienen; in een brief aan Jacobi zegt Stolberg dat hij in *Woldemar* de "warme, leven gevende adem van het christendom" node mist. Daarentegen is de reactie van Wilhelm von Humboldt op de heruitgave van *Woldemar* dan weer zeer positief.

Veel belangrijker voor de ontwikkeling van de klassieke Duitse filosofie is dat Jacobi in deze periode dankzij Goethe Fichtes werk *Ueber den Begriff der Wissenschaftslehre* leert kennen. Hoewel Goethe zich hierover in een brief aan Jacobi zich nogal ironisch uit ("zou je, mijn beste *Niet-ik* [d.w.z. Jacobi], te zijner tijd aan mijn *Ik* [d.z.w. Goethe] iets van de gedachten uit dit boek willen meedelen? Het ga je goed en groet alle goede en achtbare *Niet-ikken* in je omgeving [d.w.z. Jacobi's zussen]), bestudeert laatstgenoemde dit werk aandachtig en met plezier, en dit ondanks alle bezwaren die hij ertegen heeft. Hij speelt zelfs met de gedachte om (schriftelijk) contact op te nemen met Fichte, maar Fichte is hem voor en stuurt eind september 1794 een brief naar Jacobi's adres in Pempelfort. Tegen die tijd is Jacobi echter al gevlucht naar het noorden van Duitsland.

Voor de geïnteresseerden in deze belangrijke periode van de Duitse filosofie in het algemeen en in de filosofie van Jacobi in het bijzonder is het zeer verheugend dat het publicatieritme van Jacobi's briefwisseling aanzienlijk is versneld sinds de hoofdverantwoordelijkheid voor de hele *Gesamtausgabe* berust bij het Hegel-Archiv in Bochum, meer bepaald bij Walter Jaeschke. Terwijl in de periode van 1981 tot 2003 slechts vier banden met brieven verschenen, zijn er tussen 2005 en 2015 zes banden gepubliceerd, waarvan drie in 2015. Mede als gevolg hiervan kan de hoofduitgever in zijn inleiding melden dat ook de uitgave van de banden 11 tot 15 inmiddels (in financiële zin) is veiliggesteld. Net zoals de eerder verschenen banden van deze *Gesamtausgabe* zijn deze beide delen met veel zorg samengesteld. Vanzelfsprekend is het wachten op het verschijnen van de commentaarband om ten volle gebruik te kunnen maken van de resultaten van het onderzoek- en onderzoekswerk van de tekstbezorgers.

Peter Jonkers